

Voorwoord

Ik ben leraar in Nederlandsch, en werk op de Beerensteinerlaan, No. 69. In navolging van den goeden Gorter tracht ik evenzo het helste licht uit de taal te slaan, en in alle schakeringen glansrijk en regenboogig op de ongerepte fronsgezichtjes mijner redenaars – een redenaar is iemand die zich meester maakt van het Nederlandsch tot hij de erepenning ‘Van Dale’ mag opspelden – uiteen te laten vallen. Want, zo scandeer ik vurig met den Bussum-bewoner mede, diep in het hart van de taal, versleuteld en versloten voor gewone stervelingen, leeft een helder wit licht; hetzelfde heldere witte licht, dat in vrouwenogen flonkerflitst, uit hun ziel schetterschiet, en meevoert tot huiverende hemelhoogtes. Voorwaar, voorwaar, ik zeg u, wanneer een leraar Nederlandsch niet de levende drager is van het poëtisch erfdeel onzer beschaving, de sublieme goudsmeedkunst niet verstaat het gestileerde woord in oplichtende kleuren en gloeiende beelden uiteen te doen spatten in ’t kniezend puberhart, geen innerlijk beroerd dichter is die strofen met hartstochtelijke toewijding aaneen weet te rijen, en, alvorens het klaslokaal binnen te stappen niet de Muzen afsmeekt en stillletjes met Achterberg bidt ‘*Woorden, ontwaak, ik ben uw naam / Ik ben uw enige bestaan / Ik zie mij ongeboren aan*’, gelijk hij op een voze versverkoper die de technische kneepjes van het vak dan uitmuntend mag beheersen, maar ziellose, gekunstmaledijde, opgeklopte dichtersdrab voortbrengt in de ongevormde geesten zijner redenaars. Hierdoor zullen deze arme kinderen de zin voor het schone eindelijk verliezen en het nuttige tot hun *summum bonum* uitroepen. Een zeer kwalijke zaak, waar ik – leraar Nederlandsch te Beerensteinerlaan, No. 69 – mij beroepshalve evenals moreel met hand en tand tegen wil, kan en zal verzetten. Inderdaad mijn waarde lezer, een taak van moeiten zwaar, maar het hart dat het niet laten kon, schuwt nimmer het gevaar, zoals Campert zou zeggen.

Enfin, als taalestheet is het mijn gewoonte niet, om pamfletten te schrijven, of zulke dingen, en het heeft dan ook lang geduurd, voor ik er toe overging wat extra velletjes erbij te pakken, en het voorwoord te schrijven, waaraan u, lieve lezer, zo-even begonnen bent, en dat u vooral lezen moet als u leraar Nederlandsch bent, of als u wat anders bent. Niet alleen dat ik verder nooit iets schreef wat naar een pamflet geleek, maar ik houd er zelfs niet van, iets dergelijks te lezen, omdat ik een man van schoonheid en schakering ben. Sedert jaren vraag ik mij af, waartoe zulke dingen dienen, en ik ben hooglijk verbouwereerd over de bloosloosheid, waarmede een polemist of scherm-schrijver u iets in de maag durft te splitsen, zonder het ruim van alle kanten te hebben belicht. Als ik in *mijn* vak – ik ben leraar in het Nederlandsch, en werk op de Beerensteinerlaan No. 69 – aan een redenaar een les afstak, waarin maar een klein gedeelte der ongenueanceerdheid voorkwam, die in pamfletten en betogen de hoofdzaak uitmaken, zou hij terstond meester Staal nemen. Dat is ook een leraar in Nederlandsch, maar zijn leswijs hoeft u verder niet te weten. Ik pas er dus wel op, dat ik geen pamfletten schrijf, of andere eenkleurige uitspraken doe. Ik heb dan ook altijd opgemerkt dat menschen die zich met zoiets inlaten, gewoonlijk slecht weggkomen. Ik ben zes en veertig jaren oud, sta sedert twintig jaren voor de klas, en kan dus voor den dag treden, als men iemand roept die ondervinding heeft. Ik heb al wat knieën horen knakken! En gewoonlijk, wanneer ik de oorzaken naging, kwam het me voor, dat die moesten gezocht worden in de verkeerde richting die aan de meesten gegeven was in hun jeugd.

Aldaar steken wij de spade rechtstreeks in de kiem van ontucht, en stuiten wij onvermijdelijk op de onstuitbare rotsen, waar de goede zaaier zo kwistig zijn zaad verknoeide, maar waarmee wij onze kinderen dus wuft en wel laten spelen, al ware het fijne

en onschuldige kneedklei. Laat mij spreken in meer klare taal. De fout begint al van groep zes af, somtijds een groep hoger of lager, onmiddellijk bij den eersten les over dat 'begrijpend lezen'. Wat den malle molen beweegt een gezond en weldenkend mensch om zich voor te nemen 'begrijpend' te gaan lezen? In bittere ernst bepeins ik zeer het verstande van een jongeling, die zich schrap heeft moeten zetten om een werkstuk nu eens 'begrijpend' te gaan lezen. Hij zal wel snaaks den malligheid willen geraken. Het tegenovergestelde, dáár zou den grijsaard nog eens zijn rug voor rechten, dáár kan een fatsoenlijk heer nog eens een wenkbrauw voor optrekken, dáár kan een moeder haar brave zoon, Van Alphens aanminnige Jantje, nog eens belangstellend naar vragen bij thuiskomst: 'Hoe is het verhaal over de schildpad en de haas voor u vandaag *onbegrijpelijk* geworden?' Dan zou deze braverik pienter antwoorden: 'De haas deed een dutje, en daardoor kon hij de schildpad niet meer inhalen. Maar hazen slapen overdag, moeder! Dus den haas had stomweg in slaap moeten blijven, waarvan wij leren nimmer een afspraak te maken die u niet kunt nakomen'. Maar dan, eenmaal terug in de klas, priemt prompt de spitsige wijsvinger van meester Staarrecht de lucht in, die onmiddellijk het geloei van foei-foei-foei als een donderende klokslag door de klas doet galmen. Want waar, o waar zag Jantje zo'n zot verzinsel toch in het verhaal staan? En pardoes, krimpt het knappe knaapje zo snel als een slak ineen, die ten eerste maal goedmoedig de oogantennes over het weidse grenzeloze bladgroen liet gaan, en abrupt wordt verdrukt door de reuzenvinger van een stringente insectenbeul.

En zo Jantje de leeuwenmoed nog ene male bij elkaar weet te rapen, zijn borstkastje kinderlijk koen als een welp mee op jacht tegen de schooltafel drukt, en met zo'n aandoenlijk zelfverzekerd stemmetje, waar de eerste zware tonen als opkomende stoppels van een pasgeboren baard doorheen klinken, de hoofdgedachte van een tekst denkt te weten, zal hem dat bezuren tot hij scheel ziet. Want, zij het toch niet *onmiskenbaar*, *onloochenbaar*, *onweerlegbaar*, *ontegenzeglijk*, *onomstotelijk*, *onbetwistbaar*, en op welke *ons* men altoos kan wachten tot ge er zelf eentje weegt, dat een nieuwsartikel over Japanse walvisjacht één en slechts één hoofdgedachte heeft? Het brave pruimplukkende Jantje, en samen met die stakker zo vele andere beklagenswaardige kinderen, dacht dat het misschien, zó misschien dat het woord voor woord van zijn aarzelbevende lippen droop, ook een mogelijkheid was dat de hoofdgedachte in eerste instantie de kwetsbaarheid van de walvis als bedreigde diersoort was, en niet zozeer het vaarverbod voor Japanse walvisjagers. Maar och, wat een dwaselijke vergissing van elkeen schrandere leerling, dat stond namelijk in een bijzin, en daar staat allicht nooit ofte nimmer de hoofdgedachte! Zodoende telt Jantje zich een wijsheid rijker, die maar alte zoet en alte lief minzaam erin wordt gehamerd, dat een hoofdgedachte geenszins in een bijzin te vinden is, maar, aldus de loefluider bulderstem van meester Staarrecht, te allen tijde welgeparkeerd op den eersten of laatsten regel van de inleiding staat, of bijwijlen met een wiel net buiten het parkeervak valt, waarbij dergelijke kladklodderige uitzonderingen de regel keurig bevestigen.

Ach waarde lezer, vergeve mij deze bijtende spot en hoon, die achter mijne woorden woelt, en u in flappervlagen toekomt. Natuurlijk verstaan u en ik beiden dat begrijpend lezen is bedoeld om beter te leren lezen, gezien dat geen kunde is die ons plotsklaps als een pak bruingebladerte met de herfstwind komt toewaaien. Toch thans staan wij stil, daarvoor ben ik onder meer tegen wil en dank in de pen geklommen, bij mijn prinkelprachtige vak, en merken vooreerst op hoe gekkig alleen al de titel luidt van het voornaamste onderdeel. Ieder doet altoos z'n uiterste best te begrijpen wat hij of zij leest, is het niet? Maar desniettemin staande is het geen eenvoudige zaak de woordenbrij aan elkaar te breien, en derhalve snakt men naar lieden zoals meester Staarrecht, die ons zulks leert. Hij weet

verdraaide snugger alle lezels – de ezels in het lezen – fijn te kneden tot welbespraakte taaltovenaars, door ze een scala aan sprankelspreuken en wijswoorden te leren in het mystieke Nieuw Nederlands, een herschepping onzer moedertaal die enkel is weggelegd voor uitverkorenen. Een der roemruchte sprankelspreuken is bijvoorbeeld den reeds genoemde ‘Zonzin’, hetwelk blindelings de hoofdgedachte in de tekst doet schitterschijnen: den eersten of laatsten regel der inleiding. En zo staat Jantje en zijne makkers slechts één ding te wachten: alle sprankelspreuken en wijswoorden uit het fantastische Nieuw Nederlands uit den hoofde te kennen, te leren en te dromen, zodat ze elke woordelijke wirwar met een magische toverspreuk de ware betekenis kunnen inblazen.

Over die wijswoorden is echter nog niet het laatste hoogdringende gezegd, daar het met man en muis de dubbelzinnigheid bespringt, wat tot kakelige misverstanden kan leiden. Het doet mij leed lieve lezer, wanneer u namelijk zoudt denken dat wijswoorden deze woorden zijn die een veelbelovend jongmensch wijs zoude maken, een woordenschat in de handen zoude drukken waar hij later mee vooruit kan, en hij dientengevolge tinteltrots zoude verkondigen ‘Men hebbe mij jeugdig bijgebracht, wat nodig was, gelukkig te wezen!’, waarop een fraaie reeks zoude volgen: rechtvaardigheid, liefde, vriendschap, dapperheid, plichtsbef, verantwoordelijkheid, matigheid, rust, schoonheid, vergevingsgezindheid, enzovoorts. Eilaas verdonkeremaant teleurstelling hier uwer vermoedens, die tegen alle donkerbruine tinten in toch tot vale bleekheid zijn verdoemd. Wijswoorden zijn allermint woorden die de wijsheid voeden, maar woorden die *wijzen* op een strakomspannen en uitermate plakkerig verband, tussen zinnen. Denke aan een riedeltje als ‘maar, echter, toch, wel, niettemin, hoewel, in tegenstelling tot, daarentegen, desondanks, weliswaar’, die een zogenaamd tegenstellend verband aanduiden. Telkenmale een dergelijk wijswoord in de zin voorkomt, dient Jantje volgens meester Staarrecht dus lijdzaam zijne vinger op te steken, en de tegenstelling in de tekst aan te wijzen. Het zal u daarentegen weinig frapperen lezer dat zulke verbanden bij lange na niet zo strak en plakkerig zijn als meester Staarrecht ze doet voorkomen. Taal, zo weten u en ik, is inherent ambigu en dikwijls afhankelijk van de context: de ene keer is ‘net’ het touwig voorwerp waarmee men iets tracht te vangen en de andere keer duidt ‘net’ op het fatsoen van de nieuwe minnaar uwer dochter. En dan blaast u op een lome opruimmiddag het stof van uw gevonden bundel experimentele poëzie en leest u verrast over een ‘net net net’, en warempel, het klopt zowaar!

Voor het geval u heden de meewarige gedachte bekruipt dat hier een bangelijk puristje wat loopt te miemelen over de pervertering zijner vak, zal ik nogmaals de schade dezer opvoeding bewijzen, maar bondiger, gezien u niet per se warm hoeft te worden van mijner wolligheid. Stel nu dat ons Jantje, de perfecte redenaar, na zijn elf of twaalf jaar genoten onderwijs der Nederlansche taal, frivool het leven doorstapt, en monterdaad ter harte neemt, alle lessen die hij van meester Staarrecht en trawanten heeft geleerd. Bezijden het schandelijke punt dat hij en zijn vrinden wijswoorden opzettelijk aan de teksten in het centraal eindexamen toevoegen, waarmee ze deze teksten kortom besmeuren met onechtheden, zal Jantje hierdoor een pijlig denker zijn geworden, en verwachten dat elk wijswoord noodzakelijkerwijs duidt op het daarbij passende verband. Hij is anders gezegd ervan overtuigd geraakt dat taal eenduidig en functioneel is. Vervolgens slaat Jantje ietwat verduft op een zonderlinge zomermiddag Nescio open en begint *Titaantjes* te lezen. Bij den eerste zin al, ‘*Jongens waren we – maar aardige jongens.*’, grijpt hij echter geschrokken de leuning van zijn luilekkerstoel: ‘Welhemel, wat voor jongens?’, stamelt hij radeloos. Zijn ogen glijden maniakaal meermaals over de zes woorden, en zijn geest peutert ze alle zes van het papier, keert ze een voor een binnenstebuiten, houdt ze dicht tegen het licht,

klopt ze hevig uit, maar nergens, nergens is een tegenstelling te vinden, nergens staat wat die eerste jongens dan zijn, waardoor ze tegenover de ‘aardige’ worden gezet, en Jantje staart recht in de ontstellende waarheid van het taalwezen die haar alle rijkdom schenkt en zijn misvormde verstand te boven gaat: *ambigere*, betwijfelen of in tweestrijd zijn.

Thans moge de crux zijn opgedolven. Dan toch blijft het een springend punt of een eerste lezing van den haas en den schildpad, zoals ons fatsoenlijke Jantje deze gehoorzaam zijne moeder mededeelde, dusdanig fout is, dat deze thuishoort op de vuige vuilnisbelt der onwaarheden. Of valt er een lans voor deze lezing te breken, heeft Jantje ergens, al zij het wat weggestopt, gelijk? Eilieve, laten wij redelijk en eerlijk wezen lieve lezer, daar gaat gewis niets boven, tuurlijk heeft Jantje een volkomen terecht punt, en diene hij te worden geprezen om zijn oplettende leeshouding: hazen slapen waarlijk overdag. Verder neme u en ik als lezers constant kennis der wereld mee naar de teksten onzes. Het is een absolute dwaasheid, een ernstige aberratie, een grove leugen, te menen als een *tabula rasa* tegen elke bladzijde aan te kunnen plakken. Bovendien is het overeenkomstig alle normen der betamelijkheid, nagenoeg het excellente snijdend, dat een waarachtig uitmuntend meester door zulks scherpe redenaars zich verbaal stevig moet weren, de taal in alle verheven stijlen moet uitkleden teneinde zijns lezing te bewijzen, waarmede hij zijn redenaars heus hoogtilt uit de donkduistere grot der onwetendheid. Wanneer een redenaar dus een andere interpretatie te berde brengt dan zijn leraar, en hij deze kan staven, speelt hij geenszins de balorige wijsneus die de hoek verdient, maar raakt hij juist de essentie van het talige, en weet met de meerduidige kracht ervan wellicht onbekende horizonten te openen, waarnaar beiden opstijgen om nieuwe werkelijkheden te aanschouwen.

De ontsnapte kwelgeest die met andere woorden het schoolvak Nederlandsch bestiert en vele redenaars brengt tot leesleed en boekbibbers, is de mathematische geest, die ze sardonisch influistert dat taal, van letter tot literatuur, exact is. Welnu, de mathematische geest is een mat en magische geest: hij vervlakt en verflauwt het bloemrijke en creatieve taalvermogen dat elke redenaar in zich draagt, hij beperkt de grenzen van het denken tot een schamel rijtje wijswoorden en zinsverbanden, hij beitelte voor leraar en redenaar een paar taalwetten in steen die zich bij handhaving voordoen als tovenarij, hij stompt ongeveinsde emotionele opwellingen af tot ze in het hokje van de bijna criminele drogredeenen passen, hij bevraagt niet het schurende engagement of de persoonlijke betekenis van een tekst, maar enkel de logische structuur, want dit is het enige dat hij denkt exact te kunnen uitdrukken. U zijt tot een rotriëkende rookwalm gedoemd, o geest van Meten en Persen! Keer weder in uw fletse fles der functionaliteit en parasiteer mijner redenaars niet langer!

Ofschoon, hoe geschiedde zulks? Tot zo ver zou ik u niet durven vermoeien noch vermeien waarde lezer, wanneer ik – leraar Nederlansch, Beerensteinerlaan, No. 69 – geen proper antwoord zou hebben op zo’n prangende vraag. Dit is immers geen zeurderige weeklacht waar ik u in meeneem, maar een zuivere voorstelling van zaken, die hier en daar het kwankele moge demonstreren, maar ten langen leste gericht is op een uitweg. Het teloorgegane pareltje in de brobbelige oesterklem der nuttigheid is de vorming des persoons: de emotionele, geestelijke en morele vorming, die mijn vak een jongmensch bieden kan, maar tot heden nufnukkig door de Staarrechts dezer wereld en de strenge *verbinding*, de dood der welsprekendheid, wordt versmaad. Zo u wilt, roepe mij uit tot psychopaat, wanneer ik deze droom wel koester, jongmensen hun Moedertaal niet alleen te leren, maar tezelfdertijd wil leren beminnen. Het deert mij weinig. Mijn redenaars bevinden zich namelijk als nakende narcissen, die ten eersten male kriel maar kreukelig *de vliegende vlamme, vlerke van ’t zonniewiel* verlegen begroeten, in mijn kas, en op elk blad

dat de moed bekomt zich open te vouwen, staat een vraag: wie beschermt mij als het nacht wordt? Waarom heeft mijn vader mijn moeder verlaten, zonder iets te zeggen? Waarom bonkt mijn hart mijn borstkast kapot, wanneer ik die slanke knaap tegenkom in de wandelgangen? Waarom heb ik zo weinig vrienden? Wat betekent de ander voor mij? Integendeel, ik ben pas een psychopaat, schuimbekkend kierewiet, wanneer ik meesmuilend dergelijke vragen wegwijs, af doe als onbeduidend of ijdel, terwijl ze zó hoogwichtig zijn voor een rasrijpend jongmens.

Het is bij uitstek mijn verantwoordelijkheid om zulke Grote Vragen te bespreken, want in andere talen zijn redenaars té arm, om zich diepgrondig uit te drukken, zelfs in het wereldveroverende Engels. Voor de lijvigheid dezer stelling verstout ik mij te volstaan met een citaat uit Hermans' *Nooit meer slapen*: 'Toch, wie een taal spreekt die zijn moedertaal niet is, die wordt naar beneden gedrukt, onherroepelijk. Waarom hebben gekoloniseerde volkeren zoals negers, indianen, enzovoort de reputatie gekregen dat ze zo kinderlijk zijn? Omdat zij gedwongen waren tegen hun meesters talen te spreken die zij niet goed kenden.' Welke paden kent mijn vak dan wel om de Grote Vragen te bereiken, vraagt u. Op de eerste plaats het rijk der proza en poëzie, beide bij machte het hart in die verheven stemming te brengen, de ziel voorbij sterverre hemelranden te doen klimmen, in de huid van held en hork te kruipen, waarmee het ware, het goede en het schone in knipperogen bevangen raakt. Daarover andermaal meer, anders leest u aanstonds in het maanlicht. Voor nu trekt het schrijfonderwijs onze aandacht, een ander pad richting de Grote Vragen. Dat móet meer bespiegelend, meer genre-gevoeliger. Het laatste is reeds geschied door het fabuleuze initiatief van de *Schrijfkademie* mijner collegae, een online platform voorzien van blikverbredende schrijfoefeningen voor scholen van middelbare slag. Dus ons rest het eerste, en dat lieve lezer, toont juist de onderhavige verhalenbundel!

Vooraleer is een klein zegje over de Gooise jeugd op zijn plaats, want deze schare jeugdigen ervaren, niettegenstaande de uiterlijke welvaart, de exclusieve clubjes en de lonkende vooruitzichten, een onwaarschijnlijke lodenlast op den schammele schouders, en wel de last van het meritocratische ideaal. Verkerend in veelal opulente en hooggeschoolde kringen waarin ze zorgeloos en kleinkoninklijk konden opgroeien met meer vrije tijd dan bezigheid, doemt onvermijdelijk de vraag op waar heen te gaan met zo'n bevoorrecht leven, en daar elke aansporing richting dienstbaarheid of plichtsbesef, waar geen rechtschapen elite zonder kan, uit gelijkheidshang vreesachtig vermeden wordt, kweekt men smartelijk genoeg een slonselite. Deze slonselite is werkelijk waar elite, ze is de vijver voor de latere leiders van ons land, vergeet dat niet lezer, maar niemand brengt ze bij dat ze daartoe geroepen zijn, alsmede de extra grote verantwoordelijkheid die daarbij komt kijken, en alle deugden die ze daarvoor moeten ontwikkelen. Neen, de Gooise jeugd wordt maar gehegeld en gehaat om hun bekakte uitspraak, arrogante kwallenhouding, argeloze luxelevens en beroerde inlevingsvermogen, terwijl het ware eliteprobleem nauwelijks wordt onderkend. Op al mijn redenaars, bij de een overwegend meer dan de ander, drukt onbewust dit meritocratische ideaal: ze willen geen slonselite zijn, alleen in geen velden of wegen is een gids te ontdekken die ze uit hun lethargie leidt, het smalle pad op Herakles' tweesprong aanwijst. Moge de geroepene luisteren!

Deze authentieke worsteling, de zoektocht naar het zelf in de omgeving van het 't Gooi, staat u te wachten in de schrijfsels mijner redenaars uit de vijfde klas van het atheneum en het gymnasium; de een serveert het ronduit geestig, de ander brengt het hart-stikke oprecht. Zij laten in hun elf korte verhalen zien, *a fortiori*, bewijzen voor mijn part, de persoonsvormende potentie van het schoolvak Nederlandsch, en zijn daarmee tot voorbeeld voor *een kleine mooie ritselende revolutie*, en bulderen bonkig de strijdkreet ener nieuwe

generatie: wederglans 't Nederlands! Verder zal een vertaalslag nodig wezen, om deze benadering evenzo te doen zegepralen over alle leerjaren Nederlandsch, opdat de Jantjes tevens de glans mogen genieten van de vormende kracht mijner vak. Momenteel brand ik mijne vingers niet aan zo'n diepzinnige verhandeling, maar neem thans genoegen met de rol van heraut, want vele malen meer bekwame en erudiete neerlandici zullen mij voortgaan, en deze benadering schoner, compacter en overtuigender uiteenzetten. Ik, een armlastige leraar Nederlandsch te Beerensteinerlaan No. 69, troost mij schaamteloos met de gedachte dat mijn redenaars een grosgrove kras hebben gezet door de mathematische geest, en u, mijne waarde lezer, schichtig een schitterschets aanwijzen welken koers het Nederlandsch varen moet. Dan dicht ik dit pijlig pamflet gaarne welvoeglijk af door een spijtbetuyging van de roekeloze eenzijdigheid mijnerzijds, waarvan ik mij door de haperende hachelijkheid toch genoopt zag te bedienen, en nochtans het vertrouwen heb het kromme hout ietwat rechter heb gebogen, door het te veel in de tegengestelde richting te houden. Hier gaat ieder zijns weegs, ik weer kloekmoedig de klas in, en u lezer verzoek ik de volgenden hoofdstukken door te razen, want ik beloof dat het iets is van meer solide aard, dan u van mij, een ploertige penpieler, een leraar in Nederlandsch, Beerensteinerlaan, No. 69, te verstouwen hebt gekregen.

Dum disco spero!

Simon Schoonmaker